

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET UDOVIČIĆ PROTIV HRVATSKE

(Zahtjev br. 27310/09)

PRESUDA

STRASBOURG

24. travnja 2014. godine

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Udovičić protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Isabelle Berro-Lefèvre, *predsjednica*,

Julia Laffranque,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Linos-Alexandre Sicilianos,

Erik Møse,

Ksenija Turković,

Dmitry Dedov, *suci*,

i Søren Nielsen, *tajnik Odjela*,

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost 1. travnja 2014. godine,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena ovog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 27310/09) protiv Republike Hrvatske koji je hrvatska državljanka, gđa. Ljubica Udovičić („podnositeljica“) podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) dana 29. travnja 2009. godine.

2. Podnositeljicu je zastupao g. B. Udovičić, pravnik iz Križevaca. Hrvatsku vladu („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica gđa Š. Stažnik.

3. Podnositeljica navodi da joj je povrijeđeno pravo na poštivanje njezina privatnog života i doma, pravo na mirno uživanje vlasništva i pravo na pošteno suđenje iz članka 8. Konvencije, članka 1. Protokola br. 1. i članka 6. stavka 1. Konvencije.

4. Dana 14. studenog 2012. o zahtjevu je obaviještena Vlada.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnositeljica je rođena 1950. godine i živi u Čubincu.

6. U dijelu kuće u kojoj podnositeljica s obitelji živi od 1991. godine, od kolovoza 2002. godine nalazi se bar, a u određenom razdoblju i trgovina (vidi stavak 43. u nastavku teksta), u vlasništvu trgovačkog društva O-P. i njegova društva-prednika F. (u daljnjem tekstu „trgovačko društvo“).

7. Podnositeljica je suvlasnica 59,63% kuće, dok je trgovačko društvo suvlasnik preostalog dijela kuće s udjelom od 40,37%.

8. Bar se nalazi u prizemlju kuće, ispod stana podnositeljice. Podnositeljica također u vlasništvu ima i stan u prizemlju koji se nalazi uz bar.

A. Upravni postupak koji se odnosi na građevinske radove koje je izvodilo trgovačko društvo

9. U kolovozu 2002. godine trgovačko društvo je započelo s radovima na obnovi prostora u svojem vlasništvu radi otvaranja bara i trgovine.

10. Dana 21. kolovoza 2002. godine građevinski inspektor, postupajući po prigovoru podnositeljice, utvrdio je da radovi na obnovi prostora koje je izvodilo trgovačko društvo ne zahtijevaju dodatnu lokacijsku dozvolu ili suglasnost.

11. Podnositeljica je izjavila žalbu Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (u daljnjem tekstu „Ministarstvo graditeljstva“) protiv rješenja građevinskog inspektora, navodeći da je trgovačko društvo srušilo jedan od nosivih zidova i napravilo otvor na pročelju.

12. Dana 28. lipnja 2004. godine Ministarstvo graditeljstva usvojilo je žalbu podnositeljice i predmet vratilo građevinskom inspektor s obrazloženjem da je propustio utvrditi sve relevantne činjenice.

13. Dana 7. lipnja 2005. godine građevinski inspektor je utvrdio da je trgovačko društvo izvelo građevinske radove u okviru koji je određen postojećim lokacijskim dozvolama.

14. Podnositeljica se ponovno žalila Ministarstvu graditeljstva, navodeći da nije imala mogućnost sudjelovati u postupku i da su utvrđenja građevinskog inspektora pogrešna.

15. Dana 6. veljače 2006. godine Ministarstvo graditeljstva vratilo je predmet građevinskom inspektor jer je propustio uzeti u obzir očigledne preinake na građevini, posebice rušenje nosivog zida i pukotine na okolnim zidovima.

16. Dana 4. lipnja 2007. godine građevinski inspektor naložio je podnositeljici i trgovačkom društvu da uklone određene zidove, balkon, stepeništa i dio krovišta jer su izgrađeni bez odgovarajućih dozvola.

17. Podnositeljica se žalila protiv ovog rješenja Ministarstvu graditeljstva, a 26. listopada 2007. godine Ministarstvo je odbilo njezinu žalbu.

18. Neutvrđenog datuma 2008. godine podnositeljica je podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske, pobijajući rješenja građevinskog inspektora i Ministarstva graditeljstva.

19. Dana 3. studenog 2011. godine Upravni sud je ukinuo odluke upravnih tijela i naložio da se predmet ponovno ispita, jer mjerodavne činjenice nisu bile pravilno utvrđene.

20. Upravni postupak još je u tijeku.

B. Upravni postupak koji se odnosi na zahtjev trgovačkog društva za izdavanje dozvola za poslovanje

21. U kolovozu 2002. godine trgovačko društvo podnijelo je zahtjev Uredu državne uprave u Koprivničko-križevačkoj županiji (u daljnjem tekstu „Županijski ured“) za izdavanje dozvole za rad bara i trgovine.

22. Upravna komisija, određena u cilju ispitivanja ispunjavaju li prostori u kojima trgovačko društvo namjerava imati bar potrebne uvjete za rad, u svojem izvještaju od 27. kolovoza 2002. godine zabilježila je da su ti uvjeti ispunjeni. Pozvala se na vještačenje trgovačkog društva Z. koje je utvrdilo da su poduzete potrebne mjere radi zvučne izolacije, a da nije izvršilo mjerenja buke u stanu podnositeljice jer da ona navodno ne bi dozvolila vršenje takvih mjerenja u svojem stanu.

23. Dana 30. kolovoza 2002. godine Županijski ured je dao trgovačkom društvu odobrenje za rad bara.

24. Podnositeljica se žalila Županijskom uredu na tu odluku, navodeći da joj nije bilo omogućeno sudjelovanje u upravnom postupku. Tražila je da se postupak obnovi.

25. Dana 18. lipnja 2003. godine Županijski ured je odbio prigovor podnositeljice kao neosnovan.

26. Protiv ove odluke podnositeljica je izjavila žalbu Ministarstvu turizma i dana 17. rujna 2003. godine Ministarstvo je ukinulo rješenja Županijskog ureda i dalo nalog da se podnositeljici omogući sudjelovanje u postupku. Ova je odluka kasnije, 6. rujna 2007. godine, potvrđena od strane Upravnog suda.

27. Dana 22. veljače 2004. godine Županijski ured je odbio zahtjev podnositeljice za obnovom upravnog postupka i ovu je odluku potvrdilo Ministarstvo turizma 22. travnja 2004. godine. Ministarstvo je smatralo da je podnositeljici bio omogućen pristup svim relevantnim dokumentima iz spisa predmeta i da stoga nije bilo potrebno obnoviti postupak.

28. Neutvrđenog datuma 2004. godine podnositeljica je podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske. Navela je da u njezinom stanu nisu izvršena mjerenja buke i da odluke nižih upravnih tijela sadrže niz materijalnih i procesnih nedostataka.

29. U listopadu 2005. godine, nakon što je trgovačko društvo O-P. preuzelo poslovanje trgovačkog društva F., zatražilo je od Županijskog ureda dozvole za rad bara i trgovine.

30. Trgovačko društvo je dostavilo nalaz i mišljenje društva E. o mjerenjima buke koja su izvršena dana 5. listopada 2005. godine. Vještačenjem je mjerena razina buke tijekom noći (nakon 22 sata) u baru, na parkirališnom prostoru i kod ulaza u stan podnositeljice na prvom katu. Kod procjene najviše dozvoljene razine buke, ovo je vještačenje uzelo u obzir da se kuća nalazi u blizini prometnice i da ulazi u zonu 4 prema članku 5. Pravilnika o najvišim dopuštenim razinama buke u sredinama u

kojima ljudi rade i borave (u daljnjem tekstu „Pravilnik“), koji je mjerodavan za nekretnine koje se sastoje od stambenih i poslovnih prostora, ali se pretežito koriste u poslovne svrhe (vidi stavak 110. u nastavku teksta). Ipak, u nalazu i mišljenju je naznačeno kako nisu uzeti u obzir mjerodavni dokumenti prostornog planiranja kod određivanja zone u kojoj se nekretnina nalazi, jer vještacima takvi dokumenti nisu prezentirani kada su rađena mjerenja buke (vidi stavak 110. u nastavku teksta i članak 5. stavak 3. Pravilnika).

31. Mjerenja su pokazala da je vanjska razina buke na parkiralištu i kod ulaza u stan podnositeljice bila 48 dB, dok je dopuštena razina 50 dB. Zaključio je da buka iz bara na obližnjim otvorenim i zatvorenim prostorima danju i tijekom noći ne predstavlja opasnost po zdravlje osoba koje ondje žive.

32. Dana 6. kolovoza 2005. godine Županijski ured je dao trgovačkom društvu O-P. odobrenje za rad trgovine.

33. Neutvrđenog datuma podnositeljica se žalila protiv ovog rješenja Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva (u daljnjem tekstu „Ministarstvo gospodarstva“), navodeći da nije imala mogućnost sudjelovati u postupku.

34. Dana 10. listopada 2005. godine Županijski ured je prihvatio nalaz i mišljenje koji je izradilo trgovačko društvo E. vezano uz razinu buke iz bara. Ovo rješenje nije dostavljeno podnositeljici i postalo je konačno i ovršno dana 27. listopada 2005.g.

35. Dana 28. listopada 2005. godine Županijski ured je izdao trgovačkom društvu odobrenje za rad bara.

36. Neutvrđenog datuma u 2005. godini podnositeljica je protiv ovog rješenja izjavila žalbu Ministarstvu turizma, a dana 22. prosinca 2005. godine Ministarstvo je odbilo njezinu žalbu kao neosnovanu.

37. Podnositeljica je protiv tog rješenja podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske, ističući niz materijalnih i procesnih nedostataka u postupcima pred nižim upravnim tijelima. Ona je navela kako nije imala mogućnost sudjelovati u postupcima, da u njezinom stanu nikada nisu bile vršene izmjere buke i drugih imisija, te da kuća nema potrebnu zvučnu izolaciju.

38. Dana 15. svibnja 2006. godine Ministarstvo gospodarstva odbilo je žalbu podnositeljice protiv rješenja Županijskog ureda kojim je trgovačkom društvu dano odobrenje za rad trgovine (vidi stavke 32. i 33. u prethodnom tekstu).

39. Protiv ove odluke podnositeljica je podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske, ponavljajući svoje prigovore da nije mogla sudjelovati u postupku u kojem je trgovačkom društvu dano odobrenje za rad trgovine.

40. Dana 17. prosinca 2009. godine Upravni sud je usvojio tužbu podnositeljice protiv rješenja kojima se trgovačkom društvu odobrava rad

bara (vidi stavke 35.-37. u prethodnom tekstu) i naložio je upravnim tijelima da ponovno ispituju predmet iz razloga jer su propustila odlučiti o zahtjevu podnositeljice za izuzećem službenika koji su ranije sudjelovali u postupku.

41. Istoga dana, Upravni sud ukinuo je rješenja Županijskog ureda i Ministarstva gospodarstva kojima je trgovačkom društvu dano odobrenje za rad trgovine (vidi stavke 32.-33. i 38.-39. u prethodnom tekstu) i vratio predmet na ponovni postupak iz razloga jer podnositeljica nije imala mogućnost sudjelovati u upravnom postupku.

42. Dana 25. listopada 2010. godine Upravna inspekcija Ministarstva uprave (u daljnjem tekstu „Upravna inspekcija“) pozvala je Županijski ured da donese odluku povodom prigovora podnositeljice. Naglasila je da je Županijski ured propustio postupiti u skladu s presudama Upravnog suda (vidi stavke 40. i 41. u prethodnom tekstu) i da je značajno prekoračen rok od 30 dana predviđen za donošenje odluke u upravnom postupku. Također je smatrala kako je središnji problem u nemogućnosti podnositeljice da sudjeluje u postupku i stoga je uputio Županijski ured da omogući podnositeljici sudjelovanje u postupku i uzme u obzir njezine argumente.

43. Dana 12. studenog 2010. godine trgovačko društvo obavijestilo je Županijski ured da zatvara trgovinu.

44. Dana 24. studenog 2010. Upravna inspekcija ponovno je pozvala Županijski ured da okonča postupke. Smatrala je da ne postoji opravdani razlog za nedonošenje odluke povodom prigovora podnositeljice. U pogledu zahtjeva trgovačkog društva za izdavanjem odobrenja za rad bara, Upravna inspekcija je naznačila dva središnja problema: prvi, nedovoljnu visinu stropa u baru, i drugi, problem zvučne izolacije. Vezano uz drugi problem, Upravna inspekcija je smatrala da dozvola za rad izdana pet godina ranije (vidi stavak 35. u prethodnom tekstu) više ne može biti valjani temelj za razmatranje. Također je istaknula dugotrajnost postupka i niz procesnih nedostataka u rješenjima Županijskog ureda, smatrajući takve procesne nedostatke protivnima mjerodavnom domaćem pravu.

45. Upravni postupak još je u tijeku.

C. Upravni postupak koji se odnosi na mjerenja zvučne izolacije u kući podnositeljice

46. Dana 9. rujna 2008. godine Županijski ured pokrenuo je upravni postupak radi ocjene premašuje li buka iz bara i trgovine dozvoljene razine prema mjerodavnom pravu.

47. Dana 15. rujna 2008. godine Županijski ured zatražio je provođenje vještačenja po trgovačkom društvu EL. na okolnost zvučne izolacije u kući podnositeljice.

48. Dana 24. studenog 2008. godine EL je dostavio svoje vještačenje u kojem je ispitalo konstrukciju razdjelnih zidova između dnevne sobe stana podnositeljice koji se nalazi na prvom katu te bara, kao i pod u baru.

Također je ispitao razdjelni zid između sobe u stanu podnositeljice i trgovine, kao i pod u trgovini.

49. Vještačenjem je utvrđeno da zvučna izolacija ne udovoljava potrebnim zahtjevima. Posebice, zvučna izolacija između dnevne sobe podnositeljice i bara nije bila dovoljna, dok je zvučna izolacija između trgovine i stana podnositeljice bila unutar traženih parametara.

50. Dana 15. prosinca 2012. godine u Županijskom uredu održano je ročište na kojemu je trgovačko društvo predložilo provođenje novog vještačenja buke, navodeći da su u međuvremenu poduzete potrebne mjere u cilju poboljšanja zvučne izolacije.

51. Dana 22. prosinca 2008. godine službenik Županijskog ureda izvršio je nadzor na licu mjesta i saslušao stranke vezano uz nalaz i mišljenje vještaka od 24. studenog 2008. godine.

52. Dana 13. veljače 2009. EL. je izvršio dodatna mjerenja zvučne izolacije u konstrukciji zida koji dijeli dnevnu sobu podnositeljice i bar, te poda bara. Utvrdio je da u to vrijeme nisu postojali mjerodavni pravni propisi o zahtjevima zvučne izolacije, jer je početkom 2009. godine Hrvatski zavod za norme ukinuo sve norme za zvučnu izolaciju koje su ranije postojale. Stoga su vještačenjem samo uspoređeni novi rezultati s rezultatima prethodnih mjerenja (vidi stavak 49. u prethodnom tekstu). Temeljeći svoje obrazloženje na navedenoj metodologiji i pozivajući se na mjerenja buke koje je provelo društvo B-I. (vidi stavke 62. i 63. u nastavku teksta) i društvo E. (vidi stavke 30. i 31. u prethodnom tekstu), vještačenjem je utvrđeno da je zvučna izolacija u baru zadovoljavajuća.

53. Dana 23. veljače 2009. godine Županijski ured se suglasio s vještačenjem društva EL. i utvrdio da je zvučna izolacija u baru i trgovini zadovoljavajuća.

54. Neutvrđenog datuma u 2009. godine podnositeljica je protiv rješenja Županijskog ureda izjavila žalbu Ministarstvu zdravlja.

55. Dana 19. ožujka 2009. godine Ministarstvo zdravlja proglasilo je žalbu podnositeljice nedopuštenom, obrazlažući da nema potrebnu aktivnu legitimaciju za izjavljivanje žalbe.

56. Podnositeljica je protiv rješenja Ministarstva zdravlja podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske, navodeći da kao vlasnica stana koji se nalazi u istoj zgradi kao i bar ima interes izjaviti žalbu protiv odluke o mjerama zvučne izolacije.

57. Dana 6. lipnja 2012. godine Upravni sud je ukinuo rješenje Ministarstva zdravlja i naložio ispitivanje osnovanost žalbe podnositeljice.

58. Upravni postupak još je u tijeku.

D. Prigovori podnositeljice sanitarnom inspektoru

59. U svibnju 2005. godine podnositeljica i njezin suprug, B.U. uputili su prigovor sanitarnom inspektoru zbog razine buke koja dolazi iz bara.

60. Dana 6. lipnja 2007. godine Upravni sud, postupajući po prigovoru zbog nepostupanja sanitarnog inspektora, naložio je ispitivanje prigovora.

61. Tijekom postupka inspektor je zatražio provođenje vještačenja od društva B-I.

62. Dana 21. siječnja 2008. godine društvo B-I. podnijelo je nalaz i mišljenje o svojim mjeranjima razine buke u baru i stanovima podnositeljice. Razina buke tijekom dana mjerena je na ulazu u i u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvom katu, pri čemu su svi izvori buke u baru bili uključeni; samo uz rad ventilatora klima-uređaja; i dok su stolci povlačeni po podu bara. Mjerenja su vršena i u stanu podnositeljice u prizemlju, pri čemu su svi izvori buke u baru bili uključeni i dok su stolci povlačeni po podu bara. Razina buke tijekom noći (nakon 22 sata) mjerena je u istim uvjetima i na istim mjestima, uz dodatno mjerenje razine buke na ulazu u i u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvom katu, dok je bio uključen samo audio sustav u baru.

63. Tijekom dana, uzimajući u obzir činjenicu da se kuća nalazi u blizini prometnice, mjerenja su pokazala da je razina buke prekomjerna u stanu podnositeljice u prizemlju (42 dB dok je dozvoljena razina bila 31 dB) i u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvom katu (40 dB, dok je dozvoljena razina bila 36 dB) kada su stolci povlačeni po podu bara. Razina buke tijekom noći bila je prekomjerna na ulazu u dnevnu sobu stana na prvom katu dok su svi izvori buke u baru bili uključeni te u istom prostoru kada je u baru radio samo ventilator klima uređaja (46 dB, dok je dozvoljena razina bila 44 dB). Pored toga, razina buke bila je prekomjerna u dnevnoj sobi dok su svi izvori buke u baru bili uključeni te u istom prostoru kada je u baru radio samo ventilator klima uređaja (30 dB, dok je dozvoljena razina bila 27 dB), kao i kada su stolci povlačeni po podu bara (40 dB, dok je dozvoljena razina bila 27 dB). Razina buke bila je prekomjerna u stanu u prizemlju dok su svi izvori buke u baru bili uključeni (30 dB, dok je dozvoljena razina bila 26 dB), kao i kada su stolci povlačeni po podu bara (42 dB, dok je dozvoljena razina bila 26 dB).

64. Dana 8. veljače 2008. godine inspektor za zaštitu okoliša saslušao je prigovore stranaka i odredio dodatna vještačenja po društvima B-I. i E..

65. Dana 7. ožujka 2008. društvo B-I. dostavilo je svoj nalaz i mišljenje u kojem je utvrdilo kako je društvo zamijenilo uređaj za klimatizaciju koji je stvarao buku. Nakon toga je izmjerilo prosječnu razinu buke u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvom katu kroz tri 15-minutna razdoblja tijekom dana i dva 15-minutna razdoblja tijekom noći. Također je izmjerilo prosječnu razinu buke ispred uređaja za klimatizaciju tijekom noći, kroz dva 15-minutna razdoblja. Vještačenje je utvrdilo da razina buke koja dolazi iz bara nije prekomjerna.

66. U ožujku 2008. godine svoj je nalaz i mišljenje dalo je i društvo E., koje je isto utvrdilo da razina buke koja dolazi iz bara nije prekomjerna.

67. Dana 12. ožujka 2008. godine sanitarni je inspektor utvrdio da buka koja dolazi iz bara ne premašuje dozvoljene razine.

68. Neutvrđenog datuma u 2008. godini suprug podnositeljice je protiv nalaza sanitarnog inspektora izjavio žalbu Ministarstvu zdravlja.

69. U međuvremenu, suprug podnositeljice je pribavio stručni nalaz i mišljenje društva G-P. od 15. ožujka 2008. g. vezano uz razinu buke iz bara. Ovim se vještačenjem mjerila razina buke tijekom dana i noći u dnevnoj sobi stana na prvom katu i ispred prozora dnevne sobe. Kod procjene najviše dozvoljene razine buke, ovo je vještačenje uzelo u obzir da se kuća podnositeljice nalazi u zoni 3 prema članku 5. Pravilnika, koji se odnosi na stambene i poslovne prostore, koji se pretežito koriste kao stambene građevine (vidi stavak 110. u nastavku teksta). Utvrđeno je, uzimajući u obzir buku iz okoliša, da je razina buke mjerena u dnevnoj sobi podnositeljice tijekom noći bila prekomjerna (30,9 dB dok su izvori buke bili uključeni, pri čemu je dozvoljena razina bila 25 dB) te da mjere za zaštitu od buke bara nisu bile odgovarajuće.

70. Dana 28. travnja 2008. godine Ministarstvo zdravlja potvrdilo je rješenje sanitarnog inspektora od 12. ožujka 2008. godine (vidi stavak 67. u prethodnom tekstu).

71. Suprug podnositeljice tada je podnio upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske, navodeći da mjerenja buke nisu pravilno izvršena i da mjerodavne činjenice nisu bile pravilno utvrđene.

72. Dana 12. svibnja 2008. godine sanitarni inspektor proglasio je prigovor podnositeljice zbog uznemiravanja bukom nedopuštenim, obrazlažući da on nije nadležan za ispitivanje predmeta, jer je u to vrijeme pred Općinskim sudom u Križevcima u tijeku bio građanski postupak (vidi stavke 79.-95. u nastavku teksta).

73. Ministarstvo zdravlja je 23. lipnja 2008. godine potvrdilo rješenje sanitarnog inspektora.

74. Neutvrđenog datuma 2008. godine podnositeljica je podnijela upravnu tužbu Upravnom sudu Republike Hrvatske protiv rješenja Ministarstva zdravlja.

75. Dana 28. rujna 2010. godine sanitarni inspektor je proveo nadzor na licu mjesta u baru te je utvrdio da su provedene potrebne mjere za zaštitu od buke.

76. Dana 22. rujna 2011. godine Upravni sud je ukinuo rješenje Ministarstva zdravlja od 28. travnja 2008. godine (vidi stavke 67. i 70. u prethodnome tekstu) te je odredio ponovno ispitivanje predmeta, jer se rješenje temeljilo na kontradiktornim nalazima i mišljenjima vještaka.

77. Dana 10. studenog 2011. godine Upravni sud je ukinuo rješenje Ministarstva zdravlja od 23. lipnja 2008. godine (vidi stavak 72. u prethodnome tekstu) i naložio sanitarnom inspektorima da ispita osnovanost prigovora podnositeljice.

78. Postupak pred sanitarnim inspektorom je još uvijek u tijeku.

E. Građanski postupak koji je pokrenula podnositeljica zahtjeva

79. Dana 10. siječnja 2006. godine podnositeljica je podnijela građansku tužbu Općinskom sudu u Križevcima protiv trgovačkog društva i njegovog direktora, tražeći zabranu daljnjih imisija buke iz bara.

80. Na ročištu 1. lipnja 2006. godine podnositeljica je Općinskom sudu u Križevcima dostavila dokaze. Ona je tvrdila da je buka iz bara postala neizdrživa i da utječe na njezin svakodnevni život. Također se žalila na neugodne mirise i ostale oblike uznemiravanja iz bara, osobito ističući probleme koje su ona i njezin suprug imali s pijanim i nasilnim gostima bara.

81. Dana 29. rujna 2006. godine Općinski sud u Križevcima proveo je očevid na licu mjesta, na koji je pozvao dva vještaka iz Zavoda za javno zdravstvo Grada Zagreba, u daljnjem tekstu „Zavod“. Naložio je vještacima da izvrše potrebna mjerenja te je odredio vještačenje buke i onečišćenja.

82. U svojem nalazu i mišljenju od 2. listopada 2006. godine Zavod je uzeo u obzir stručni nalaz i mišljenje društva E. (vidi stavke 20. i 31. u prethodnome tekstu). Kod procjene najviše dozvoljene razine buke, ovo je vještačenje uzelo u obzir da se kuća podnositeljice nalazi u blizini prometnice i da ulazi u zonu 3 prema članku 5. Pravilnika, koji se odnosi na stambene i poslovne prostore, ali pretežito na stambene građevine (vidi stavak 110. u nastavku teksta). Vještačenjem je utvrđeno da razina buke na otvorenom prostoru u blizini bara i u stanu podnositeljice nije premašila dozvoljene razine tijekom dana i navečer.

83. Zavod je također dostavio nalaz i mišljenje vezano uz razinu onečišćenja iz bara, kojim je utvrđeno da su sve imisije u dozvoljenim razinama.

84. Dana 3. i 5. siječnja 2007. godine podnositeljica je protiv nalaza i mišljenja Zavoda podnijela prigovor. Ona je navela da su mjerenja buke izvršena samo u dnevnoj sobi njezina stana na prvom katu, te da su svi izvori buke u baru bili isključeni kada su se mjerenja provodila. Predložila je Općinskom sudu u Križevcima da ispita svjedoke Z.S., Ž.P., I.Č. i D.B. koji mogu potvrditi njezine navode. Također je istaknula da su vještaci propustili uzeti u obzir dokumentaciju o zvučnoj izolaciji građevine te da su time pogriješili u svojim nalazima.

85. Dana 15. veljače 2007. godine Općinski sud u Križevcima saslušao je vještake u prisutnosti odvjetnika podnositeljice. Vještak za buku ponovio je svoj nalaz i mišljenje, navodeći da je razina buke mjerena samo u dnevnoj sobi, koji prostor je bio najbliži baru i u kojem je, kako mu je podnositeljica sama rekla, uznemiravanje bukom bilo najveće. Također je naveo da je buka mjerena na balkonu stana podnositeljice na prvom katu i da su mjerenja provedena kada su svi izvori buke u baru bili uključeni. Objasnio je da nije uzeo u obzir dokumentaciju o zvučnoj izolaciji jer to nije bio dio njegova naloga. Također je smatrao da rad ventilatora klima uređaja u baru ni na koji

način ne može utjecati na razinu buke u stanu podnositeljice. Konačno, vještak je istaknuo da prethodna mjerenja buke nisu utvrdila da bi razina buke u stanu podnositeljice bila prekomjerna.

86. Na ročištu dana 27. ožujka 2007. godine Općinski sud u Križevcima saslušao je podnositeljicu, koja je ponovila svoje prigovore na nalaze i mišljenja vještaka. Predložila je da se ispituju svjedoci koji su bili prisutni za vrijeme mjerenja te da se odredi novo vještačenje.

87. Na istom je ročištu Općinski sud u Križevcima odbio prijedlog podnositeljice i zaključio glavnu raspravu.

88. Dana 3. travnja 2007. godine četiri svjedoka, Z.S., Ž.P., I.Č. i D.B., koje je podnositeljica predložila da ih se sasluša u postupku, dostavili su Općinskom sudu u Križevcima izjavu izražavajući svoje nezadovoljstvo načinom na koji je sud prihvatio vještačenje, koje je, prema njihovom mišljenju, sadržavalo niz netočnih izjava.

89. Dana 10. travnja 2007. godine Općinski sud u Križevcima odbio je tužbu podnositeljice, obrazlažući da je vještačenjem dokazano kako razina buke nije premašila dozvoljenu razinu te da drugi dokazi iz spisa predmeta pokazuju da nije bilo drugih oblika uznemiravanja iz bara. Vežano uz prijedlog podnositeljice da se saslušaju svjedoci, sud je smatrao da su sve mjerodavne činjenice u dovoljnoj mjeri utvrđene i da nema potrebe izvoditi daljnje dokaze u pogledu razine buke, posebice jer je smatrao da su vještačenja bila dobro napravljena i uvjerljiva.

90. Podnositeljica je protiv prethodno navedene presude dana 29. svibnja 2007. godine izjavila žalbu Županijskom sudu u Koprivnici, pobijajući utvrđenja prvostupanjskog suda i ponavljajući svoje prethodne tvrdnje.

91. Dana 27. ožujka 2008. godine Županijski sud u Koprivnici odbio je žalbu podnositeljice protiv presude Općinskog suda u Križevcima kao neosnovanu. Smatrao je da su vještačenja bila uvjerljiva i dobro napravljena.

92. Dana 28. svibnja 2008. godine podnositeljica je protiv presude Županijskog suda u Koprivnici podnijela ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske, ponavljajući svoje tvrdnje da je trgovačko društvo neopravdano ometalo njezin privatni život, dom i vlasništvo.

93. Dana 2. lipnja 2008. godine podnositeljica je podnijela kaznenu prijavu Općinskom državnom odvjetništvu u Križevcima protiv vještaka Zavoda i glavnog direktora trgovačkog društva, optužujući ih za davanje lažnog iskaza.

94. Dana 16. listopada 2008. godine Ustavni sud je odbio ustavnu tužbu podnositeljice kao neosnovanu, potvrđujući utvrđenja nižih sudova. Ova odluka dostavljena je podnositeljici dana 28. studenog 2008. godine.

95. Dana 17. prosinca 2008. godine Općinsko državno odvjetništvo u Križevcima odbacilo je kaznenu prijavu podnositeljice, obrazlažući da su prigovori na nalaz i mišljenje vještaka u nadležnosti građanskih sudova i da

ne postoje dokazi da bi vještaci ili direktor trgovačkog društva namjerno dali lažan dokaz sudu.

F. Ostali prigovori podnositeljice

96. U razdoblju između 2002. i 2013. podnositeljica je u niz navrata pozivala policiju radi buke i drugih imisija iz bara.

97. Policija je zvana u bar ukupno 57 puta (od čega je 49 poziva uputila podnositeljica), vezano uz remećenje javnog reda i mira, što je rezultiralo s 26 prekršajnih postupaka protiv različitih osoba.

98. Policija je također potaknula trideset dolazaka drugih državnih tijela (porezne uprave, zdravstvene inspekcije itd.) u bar, koji su za posljedicu imali šesnaest prekršajnih postupaka zbog remećenja javnog reda i mira.

99. Podnositeljica je također podnosila predstavke Općinskom državnom odvjetništvu u Križevcima, Državnom inspektoratu, Uredu predsjednika Vlade Republike Hrvatske, Hrvatskom Saboru da lokalna i domaća tijela nisu poduzela nikakve mjere, navodeći da su razina buke i ostali oblici uznemiravanja iz bara negativno utjecali na njezino zdravlje, dostojanstvo, njezin privatni i obiteljski život i poštivanje mirnog uživanja njezina vlasništva.

100. Dana 27. ožujka 2009. godine saborski odbor koji se bavi predstavkama pojedinaca zatražio je od Ministarstva zdravlja i Državnog inspektorata da ispituju prigovore podnositeljice.

101. Dana 11. listopada 2012. godine saborski je odbor ponovno zatražio od nadležnih tijela da ispituju prigovore podnositeljice, ističući da je izostalo postupanje u skladu s presudama Upravnog suda i da je policija u velikom broju slučajeva pozivana u bar.

II. MJERODAVNO DOMAĆE I MEĐUNARODNO PRAVO

A. Mjerodavno domaće pravo

1. Ustav Republike Hrvatske

102. Mjerodavne odredbe Ustava Republike Hrvatske, „Narodne novine“, br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010 i 85/2010) glase:

Članak 34.

„Dom je nepovrediv ...“

Članak 35.

„Svakomu se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.“

Članak 48.

„Jamči se pravo vlasništva ...“

2. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima

103. Mjerodavne odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima „Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09 i 143/12) glase:

Imisije**Članak 110.**

„(1) Nitko se ne smije služiti ni koristiti nekretninom na način da zbog toga na tuđu nekretninu slučajno ili po prirodnim silama dospiju dim, neugodni mirisi, čađa, otpadne vode, potresi, buka i sl., ako su prekomjerni s obzirom na namjenu kakva je primjerena toj nekretnini s obzirom na mjesto i vrijeme, ili izazivaju znatniju štetu, ili su nedopušteni na temelju odredaba posebnoga zakona (prekomjerne posredne imisije).

(2) Vlasnici nekretnine koje su izložene prekomjernim posrednim imisijama ovlašteni su od vlasnika nekretnine s koje one potječu zahtijevati da otkloni uzroke tih imisija i naknadi štetu koju su nanijele, kao i da ubuduće propušta činiti na svojoj nekretnini ono što je uzrokom prekomjernih imisija, dok ne poduzme sve mjere koje su potrebne da onemoguće prekomjerne imisije.

(3) Iznimno od stavka 2. ovoga članka, kad prekomjerne posredne imisije potječu od djelatnosti za koju postoji dopuštenje nadležne vlasti, vlasnici nekretnine koja im je izložena nemaju pravo dok to dopuštenje traje zahtijevati propuštanje obavljanja te djelatnosti, ali su ovlašteni zahtijevati naknadu štete koju su imisije nanijele, kao i poduzimanje prikladnih mjera da se ubuduće spriječe prekomjerne imisije, odnosno nastupanje štete, ili da se smanje.

(4) Vlasnik nekretnine nije dužan trpjeti da ga itko bez posebnoga pravnoga temelja uznemirava time što posebnim uređajima ili na drugi način neposredno odašilje na njegovu nekretninu dim, neugodne mirise, čađu, otpadne vode, potrese, buku i sl. (neposredne imisije), pa je ovlašten zahtijevati da to uznemiravanje prestane i da mu se nadoknadi pretrpljena šteta.

(5) Vlasnik čijoj nekretnini prijeti predvidiva opasnost s tuđe nekretnine od neposrednih ili posrednih imisija koje ne bi bio dužan trpjeti, ovlašten je zahtijevati da se odrede i provedu svrhovite mjere radi njihova sprječavanja.“

Zaštita od uznemiravanja**Članak 167.**

„(1) Ako treća osoba bespravno uznemirava vlasnika na drugi način, a ne oduzimanjem stvari, vlasnik može i putem suda zahtijevati da to uznemiravanje prestane.

(2) Da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom vlasnik ostvario svoje pravo iz stavka 1. ovoga članka, vlasnik mora dokazati da je stvar njegovo vlasništvo i da ga druga osoba uznemirava u izvršavanju njegovih ovlasti u pogledu te stvari; ako

ta osoba tvrdi da ima pravo poduzimati ono što uznemirava vlasnika stvari, na njoj je da to dokaže.

(3) Kad je uznemiravanjem iz stavka 1. ovoga članka prouzročena šteta, vlasnik ima pravo zahtijevati naknadu štete po općim pravilima o naknadi štete ...“

3. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti

104. Mjerodavne odredbe Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, „Narodne novine“ br. 136/2008, 152/2008, 43/2009, 88/1010, 50/2012, 80/2013) su:

Članak 14.

„(1) Za obavljanje ugostiteljske djelatnosti u ugostiteljskim objektima moraju biti odgovarajuće opremljeni, te moraju biti ispunjeni svi drugi uvjeti propisani ovim Zakonom i propisima donesenim na temelju ovoga Zakona (minimalni uvjeti) ...“

Članak 39.

„(2) Inspekcijski nadzor nad provedbom ovoga Zakona i propisa donesenih na temelju ovoga Zakona te pojedinačnih akata, uvjeta i načina rada nadziranih pravnih i fizičkih osoba provode nadležni gospodarski inspektori i drugi inspektori, svaki u okviru svoje nadležnosti ...“

105. Pravilnik o minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata iz skupina „Restorani“, „Barovi“, „Catering objekti“ i „Objekti jednostavnih usluga“, „Narodne novine“ br. 82/2007) propisuje:

Članak 39.

„U ugostiteljskom objektu moraju biti provedene mjere za zaštitu od buke sukladno posebnim propisima.“

4. Sanitarna inspekcija

106. Zakon o sanitarnoj inspekciji, „Narodne novine“, br. 113/2008 i 88/2010) propisuje:

Članak 2.

Sanitarna inspekcija obavlja poslove inspekcijskoga nadzora nad provedbom zakona i drugih propisa kojima se utvrđuje zaštita zdravlja ljudi i to ... zaštite od buke ...“

Članak 13.

„...Sanitarna inspekcija na području obavljanja inspekcijskog nadzora nad zaštitom od buke nadzire provedbu zakona i drugih propisa kojima se uređuju mjere za zaštitu od buke u svrhu zaštite zdravlja ljudi ...“

Članak 24.

„Ako sanitarni inspektor tijekom obavljanja inspekcijskog nadzora utvrdi povredu propisa iz djelokruga drugog tijela državne uprave, obavezan je o tome bez odgode izvijestiti nadležno tijelo.“

Članak 25.

„Sanitarni inspektor pokreće postupak po službenoj dužnosti kad utvrdi ili sazna da, s obzirom na postojeće činjenično stanje, treba radi zaštite javnozdravstvenog interesa pokrenuti upravni postupak, pri čemu je obavezan uzeti u obzir eventualne predstavke.

Sanitarni inspektor je obavezan razmotriti predstavku pravne ili fizičke osobe koja se odnosi na nadzor iz njegove nadležnosti i o poduzetim radnjama i mjerama pisano obavijestiti podnositelja ...“

Članak 26.

„Ako se tijekom inspekcijskoga nadzora utvrdi da nema opravdanog razloga za daljnje vođenje postupka izvođenjem dokaza putem vještačenja, a podnositelj predstavke isto zahtijeva, postupak se nadalje vodi po zahtjevu stranke ...“

Članak 30.

„Ako sanitarni inspektor u obavljanju inspekcijskoga nadzora utvrdi da je povrijeđen zakon ili drugi propis, obavezan je rješenjem narediti otklanjanje utvrđene nepravilnosti određujući rok u kojem se nepravilnost mora otkloniti, ako je isto moguće postići uz redovito obavljanje djelatnosti.

U obavljanju inspekcijskog nadzora sanitarni inspektor rješenjem u slučaju povrede zakona ili drugog propisa izriče mjeru zabrane uporabe radnih i pomoćnih prostorija, odnosno prostora, postrojenja, uređaja i opreme za obavljanje djelatnosti, kao i zabranu rada osoba ...“

Članak 31.

„U provedbi inspekcijskoga nadzora inspektor je ovlašten nadziranoj pravnoj ili fizičkoj osobi, dok ne otkloni utvrđene nedostatke, usmenim rješenjem privremeno zabraniti uporabu radnih i pomoćnih prostorija, odnosno prostora, postrojenja, uređaja, pribora i opreme za obavljanje djelatnosti, kao i rad osoba i odmah pristupiti izvršenju rješenja sukladno odredbi članka 33. stavka 1. ovoga Zakona, bez donošenja posebnoga akta o dozvoli izvršenja rješenja u sljedećim slučajevima ...

9. zbog neispunjenja propisanih uvjeta za zaštitu od buke ili prekoračenja razine buke veće od 5 dB(A) ...“

5. Pravni propisi koji reguliraju zaštitu od buke

107. Zakon o zaštiti od buke, „Narodne novine“ broj 20/2003 propisao je:

Članak 2.

„Buka štetna po zdravlje u smislu ovoga Zakona je svaki zvuk koji prekoračuje najviše dopuštene razine utvrđene provedbenim propisom s obzirom na vrijeme i mjesto nastanka u sredini u kojoj ljudi rade i borave.“

Članak 4.

„... Mjere zaštite od buke obuhvaćaju ...

3. izvedbu odgovarajuće zvučne izolacije u radnim i boravišnim prostorima ...

5. akustička mjerenja razine buke,

6. povremeno ograničenje emisija zvuka.“

Članak 11.

„Građevine moraju biti projektirane i izgrađene na način da zvuk u građevini ili njezinoj blizini bude na takvoj razini da ne ugrožava zdravlje ljudi te da osigurava mir i zadovoljavajuće uvjete za odmor i rad.“

Članak 13.

„Nadležno tijelo državne uprave ne može izdati rješenje o ispunjavanju minimalnih tehničkih uvjeta ako tijelo državne uprave nadležno za poslove sanitarne inspekcije rješenjem ne utvrdi da su provedene mjere za zaštitu od buke ...“

Članak 17.

„Zabranjeno je obavljati radove, djelatnosti i druge aktivnosti na način da se bukom ometa i mir i odmor ljudi u zatvorenim ili otvorenim boravišnim prostorima.“

Članak 25.

„U obavljanju nadzora sanitarni inspektori ovlašteni su:

1. narediti akustička mjerenja ... u sredini u kojoj ljudi rade i borave,
2. narediti poduzimanje mjera za zaštitu od buke,
3. zabraniti uporabu građevine ako nisu provedene mjere za zaštitu od buke, dok se te mjere ne provedu,
4. zabraniti uporabu izvora buke dok se ne poduzmu mjere za zaštitu od buke,
5. zabraniti obavljanje djelatnosti i ostalih aktivnosti koje zbog buke ometaju odmor i noćni mir, ako to nije moguće postići mjerom iz točke 4. ovoga članka,
6. zabraniti uporabu strojeva, transportnih sredstava, uređaja i opreme koji nemaju podatke o zvučnoj snazi koju emitiraju pod određenim uvjetima uporabe,
7. zabraniti obavljanje djelatnosti, odnosno drugih aktivnosti ako su ista započeta bez rješenja nadležnog tijela kojim se utvrđuje da su provedene mjere za zaštitu od buke ...“

108. Dana 20. veljače 2009. godine donesen je novi Zakon o zaštiti od buke, „Narodne novine“ br.: 30/2009 i 55/2013) kojim je ukinut Zakon o zaštiti od buke iz 2003. godine, iako su njime u bitnome određeni isti zahtjevi s obzirom na pitanja iz ovog slučaja.

109. Mjerodavne odredbe Pravilnika o djelatnostima za koje je potrebno utvrditi provedbu mjera za zaštitu od buke, „Narodne novine“ br. 91/2007, su:

Članak 2.

„Obvezi utvrđivanja da li su provedene mjere za zaštitu od buke podliježu sve djelatnosti, koje se koriste izvorima buke, a čija emisija buke može u okolnim boravišnim i/ili radnim prostorima izazvati imisiju buke koja prelazi dopuštene granice.“

Članak 3.

„U slučaju kada su u istom prostoru/prostorijama registrirane dvostruke djelatnosti, moraju se ispuniti stroži uvjeti u pogledu zaštite od buke.“

Članak 4.

„Postupci kojima se utvrđuje da su provedene mjere za zaštitu od buke uključuju:

1. mjerenja razine buke,
2. mjerenje relevantne zvučne izolacije.
3. ocjena provedenih mjera za zaštitu od buke na temelju provedenih mjerenja iz stavka 1. podstavaka 1. i 2. ovoga članka ...“

Članak 6.

„Mjerenja radi utvrđivanja provedbe mjera za zaštitu od buke obavljaju se tijekom radnog vremena u kojem se obavlja djelatnost, u doba procijenjene najniže razine rezidualne buke.“

Članak 8.

„Kada se djelatnost i zatvoreni prostor koji treba štititi od buke nalaze u istoj građevini ili u susjednim građevinama koje su bilo kojim dijelom međusobno građevno spojene potreban je dokaz o ispunjavanju provedenih mjera za zaštitu od buke mjerenjem buke i zvučne izolacije ...“

Članak 10.

„Na mjerodavnim mjestima imisije buke mjeri se rezidualna buka i specifična buka od obavljanja djelatnosti ...“

Članak 11.

„Tijekom mjerenja specifične buke uključuju se u prostoru/prostoriji, gdje se obavlja djelatnost, svi strojevi i uređaji. Mjerenjem se moraju obuhvatiti svi radni ciklusi pri obavljanju djelatnosti. Strojevi i uređaji moraju raditi najvećom snagom u najnepovoljnijim radnim uvjetima za štićene prostore.“

110. Mjerodavni članci Pravilnika o najvišim dopuštenim razinama buke u sredinama u kojima ljudi rade i borave, „Narodne novine“ br. 145/2004, propisuju:

Članak 5.

„1. Najviše dopuštene ocjenske razine buke imisije u otvorenom prostoru dane su u Tablici 1. ovoga Pravilnika.“

Tablica 1

Zona	Namjena prostora	Najviše dopuštene ocjenske razine buke imisije L_{RAeq} u dB(A)	
		za dan (L_{day})	za noć (L_{night})
1.	Zona namijenjena odmoru, oporavku i liječenju	50	40
2.	Zona namijenjena samo stanovanju i boravku	55	40
3.	Zona mješovite, pretežito stambene namjene	55	45
4.	Zona mješovite, pretežito poslovne namjene sa stanovanjem	65	50
5.	Zona gospodarske namjene (proizvodnja, industrija, skladišta, servisi)	<p>– Na granici građevne čestice unutar zone buka ne smije prelaziti 80 dB(A)</p> <p>– Na granici ove zone buka ne smije prelaziti dopuštene razine zone s kojom graniči</p>	

2. Vrijednosti navedene u Tablici 1. ovoga Pravilnika odnose se na ukupnu razinu buke imisije od svih postojećih i planiranih izvora buke zajedno.

3. Zone iz Tablice 1. ovoga Pravilnika određuju se na temelju dokumenata prostornog uređenja.“

Članak 6.

„... (2) Za područja u kojima je postojeća razina rezidualne buke niža od dopuštene razine prema Tablici 1. članka 5. ovoga Pravilnika, imisija buke koja bi nastala od novoprojektiranih izgrađenih, rekonstruiranih ili adaptiranih građevina s pripadnim izvorima buke ne smije povećati postojeće razine buke za više od 1 dB(A).“

Članak 8.

„(1) Najviše dopuštene ocjenske ekvivalentne razine buke L_{RAeq} u zatvorenim boravišnim prostorima po [prethodno navedenim] zonama buke dane su u Tablici 2. ovoga Pravilnika. One vrijede kod zatvorenih prozora i vrata prostorija.

Tablica 2

Zona prema Tablici 1. ovog Pravilnika	1	2	3	4	5

Najviše dopuštene ekvivalentne razine buke L_{RAeq} u dB(A) - za dan	30	35	35	40	40
— za noć	25	25	25	30	30

Članak 10.

„Najviše dopuštene maksimalne standardne razine buke $L_{RAFmax,nT}$ koje se u zatvorenim boravišnim prostorijama javljaju kao posljedica rada na zgradu vezanih servisnih uređaja (uređaji za dovod i odvod vode, uređaji za snabdijevanje energijom, grijanje, prozračivanje i klimatizaciju ...) dane su u Tablici 3. ovoga Pravilnika.

Tablica 3

Vremenska značajka buke	Dopuštena razina buke $L_{RAFmax,nT}$ u dB(A)
Stalna ili isprekidana buka (na primjer grijanje)	25
Kratkotrajna ili kolebajuća buka (na primjer dizala, ispiranje WC-a)	30

B. Mjerodavne međunarodne norme

111. Većina okolišnih buka može se otprilike opisati jednim od nekoliko jednostavnih parametara. Razina zvučnog tlaka je mjera zračnih vibracija koje stvaraju zvuk i ona naznačuje koliko je izmjereni zvuk veći od praga čujnosti. Budući da ljudsko uho može detektirati široki raspon razina tlaka zvuka, one se mjere na logaritamskoj skali jedinicama decibela (dB). Ako se mjeri trenutna razina tlaka zvuka, to se zove „A-mjerenje“ (skraćeno dBA) dok se, ako se razina zvučnog tlaka mjeri kroz određeno vremensko razdoblje, to zove „ekvivalentna trajna razina zvučnog tlaka“ (skraćeno LAeq). Takve prosječne razine obično se zasnivaju na integraciji A-mjerenih razina. Jednostavna će mjera tipa LAeq dovoljno razumno naznačiti očekivane učinke konkretne buke.

112. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) objavila je 'Smjernice o buci u zajednici' (1999.g.) i 'Činjenični dokument br. 258. o buci na radu i u zajednici' (revidiran u veljači 2001.) koji daju preporučene vrijednosti za različite okoliše i situacije (poglavlje 4. Smjernica). Te smjernice vrijednosti postavljene su na razini najnižih nepovoljnih učinaka na zdravlje, što znači svako privremeno ili dugotrajno pogoršanje fizičkog, psihološkog ili društvenog funkcioniranja koje je povezano s izloženošću buci, te

predstavlja razinu zvučnog tlaka koja utječe na najizloženijeg primatelja u danom okolišu.

113. U odnosu na razine buke u domovima, Smjernice navode da radi zaštite većine ljudi od ozbiljnog uznemiravanja tijekom dana, razina zvučnog tlaka na balkonima, terasama i vanjskim životnim prostorima ne smije premašiti 55 dB LAeq stalne ravnomjerne buke te ne smije premašiti 50 dB LAeq kako bi se zaštitilo ljude od umjerenog uznemiravanja. Ove se vrijednosti osnivaju na studijama uznemiravanja, no većina europskih zemalja usvojila je 40 dB LAeq kao najvišu dozvoljenu vrijednost za novoizgrađene objekte.

114. Noću razina zvučnog tlaka na vanjskim zidovima prostora za život ne smije premašiti 45 dB LAeq, tako da ljudi mogu spavati s otvorenim prozorima spavaćih soba. Ova je vrijednost dobivena tako što se pretpostavilo da smanjenje buke izvana prema unutra s djelomično otvorenim prozorom iznosi 15 dB i, kad je ta buka stalna, ekvivalent razine zvučnog tlaka ne smije premašiti 30 dB u zatvorenom prostoru, ako se žele izbjeći negativni učinci na spavanje, kao što je smanjenje udjela REM spavanja.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANAKA 6. I 8. KONVENCIJE

115. Podnositeljica prigovara da domaća tijela nisu odgovorila na odgovarajući i učinkovit način kako bi uznemiravanje iz bara koji se nalazi u njezinoj kući prestalo. Poziva se na članke 6. i 8. Konvencije čiji mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

Članak 6.

„Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ... svatko ima pravo da sud pravično ... ispita njegov slučaj...“

Članak 8.

„1. Svatko ima pravo na poštivanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

116. Sud ponavlja da je on gospodar pravne karakterizacije činjenica predmeta (vidi predmet *Guerra i ostali protiv Italije*, 19. veljače 1998., stavak 44., *Izvjješća o presudama i odlukama*, 1998-I). Dok članak 6. pruža

procesno jamstvo, i to „pravo na sud“ kod utvrđivanja „građanskih prava i obveza“ osobe, članak 8. služi široj svrsi osiguranja poštivanja, između ostalog, privatnog života. Sukladno tome, postupak donošenja odluke koji dovodi do mjera miješanja mora biti pošten i omogućavati dužno poštovanje interesa koji su pojedincu zajamčeni člankom 8. (vidi predmet *Iosub Caras protiv Rumunjske*, br. 7198/04, stavak 48., 27. srpnja 2006., i predmet *Moretti i Benedetti protiv Italije*, br. 16318/07, stavak 27., 27. travnja 2010.).

117. Stoga, Sud smatra da se u ovom predmetu prigovor podnositeljice treba ispitati temeljem članka 8. (vidi predmet *Zammit Maempel protiv Malte*, br. 24202/10, stavak 33., 22. studenog 2011.).

A. Dopuštenost

1. Neiscrpljivanje domaćih pravnih sredstava i poštivanje pravila o šest mjeseci

(a) Tvrdnje stranaka

118. Vlada smatra da je podnositeljica umjesto pokretanja građanskog postupka u kojem je tražila prestanak svih oblika uznemiravanja koja dolaze iz prostora trgovačkog društva (vidi stavak 103. u prethodnome tekstu i članak 167. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima), trebala podnijeti tužbu kojom bi tražila prestanak daljnjih imisija iz prostora trgovačkog društva (vidi stavak 103. u prethodnom tekstu i članak 110. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima). Drugo spomenuto pravno sredstvo bilo je fokusiranije na problem uznemiravanja bukom i stoga pogodnije za prigovore podnositeljice. Pored toga, podnositeljica nije podnijela zahtjev lokalnim tijelima za skraćenje radnog vremena bara i trgovine, čime bi se eliminiralo uznemiravanje bukom noću. U svakom slučaju, Vlada smatra da su prigovori podnositeljice preuranjeni, jer je još uvijek u tijeku niz postupaka pred nadležnim domaćim tijelima, i to sanitarnim inspektorom, Županijskim uredom, različitim inspekcijama i Upravnim sudom. Prema mišljenju Vlade sva su ova pravna sredstva učinkovita i prikladna za prigovore podnositeljice, te je stoga trebala pričekati odluke domaćih tijela prije podnošenja zahtjeva Sudu.

119. S druge strane, Vlada primjećuje da su navodna uznemiravanja iz prostora trgovačkog društva započela 2002. godine, a da je podnositeljica podnijela svoj zahtjev Sudu tek 2009. godine, dakle sedam godina kasnije. Prema mišljenju Vlade iz podnesaka podnositeljice jasno proizlazi kako ona smatra da su pravna sredstva koje je koristila pred domaćim tijelima bila neučinkovita. Stoga je ona trebala podnijeti svoj zahtjev Sudu u roku od šest mjeseci od trenutka kada je shvatila da je to slučaj. Međutim, u to je vrijeme podnijela novu građansku tužbu domaćim sudovima, iako je trebala biti

svjesna da ona neće dovesti do različitog rezultata od onog ostvarenog kroz upravne postupke.

120. Podnositeljica tvrdi da je iscrpila sva dostupna i učinkovita domaća pravna sredstva vezano uz svoje prigovore o uznemiravanju iz prostora trgovačkog društva. To je rezultiralo nizom presuda Upravnog suda u njezinu korist, ali te presude nadležna upravna tijela nisu izvršila. Stoga smatra, uzimajući u obzir da je koristila različita pravna sredstva pred nadležnim upravnim tijelima u razdoblju duljem od deset godina, a da njezini prigovori nisu učinkovito i pravilno ispitani, te da time nije postigla konačno rješenje svojeg slučaja, da se njezin zahtjev Sudu ne može smatrati preuranjenim zbog toga što nije pričekala konačnu odluku upravnih tijela. Također smatra da je savjesno koristila domaća pravna sredstva pred građanskim sudovima, smatrajući da joj sudovi mogu pružiti zaštitu, ali to je tek rezultiralo očigledno nepoštenim postupcima i odlukama. Stoga je podnijela ustavnu tužbu i kada je Ustavni sud Republike Hrvatske odbio istu ispitati, ona je podnijela zahtjev Sudu.

(b) Ocjena Suda

121. Sud smatra da pitanje iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava i poštivanja pravila o šest mjeseci koja su usko povezana (vidi, između brojnih drugih, predmet *Čamovski protiv Hrvatske*, br. 38280/10, stavak 26., 23. listopada 2012.), treba spojiti s pitanjem odlučivanja o osnovanosti, budući da su ona povezana s biti samog zahtjeva podnositeljice da je država nije zaštitila od prekomjernog uznemiravanja kroz dulje vremensko razdoblje (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *Oluić protiv Hrvatske*, br. 61260/08, stavak 41., 20. svibnja 2010.).

2. Zlouporaba prava na pojedinačni zahtjev

(a) Tvrdnje stranaka

122. Vlada tvrdi da je podnositeljica Sudu dostavila niz dokumenata koji se odnose na domaće postupke koje je pokrenuo njezin suprug, a ne ona, te da je također dostavila niz dokumenata koji se odnose na vlasničke sporove sa susjedima, koji nisu u vezi s pitanjima ovog predmeta. Također je propustila obavijestiti Sud da je trgovina zatvorena. Prema mišljenju Vlade, način na koji je podnositeljica argumentirala svoj slučaj bio je usmjeren na dovođenje Suda u zabludu tako da prihvati njezine prigovore, a jezik kojim je izrazila svoje nezadovoljstvo s postupanjem domaćih tijela nije bio prikladan.

123. Podnositeljica navodi da se njezini prigovori Sudu ni na koji način ne mogu smatrati neugodnima, budući da se obratila Sudu jer je bila nemoćna u obrani svojeg dostojanstva i dostojanstva svoje obitelji te poštivanja njezinog života i doma na domaćoj razini.

(b) Ocjena Suda

124. Sud ponavlja da pojam zlouporabe prava na pojedinačni zahtjev u pravilu predstavlja svako ponašanje podnositelja koje je očigledno protivno svrsi prava na pojedinačni zahtjev, kako je ono predviđeno Konvencijom, i koje sprječava pravilno funkcioniranje Suda ili pravilno vođenje postupka pred njim (vidi, na primjer, predmet *Miroļubovs i drugi protiv Latvije*, br. 798/05, stavak 65., 15. rujna 2009.).

125. U ovom predmetu Sud ne smatra da je podnositeljica dostavljanjem svih relevantnih dokumenata koji se odnose na buku i druge oblike uznemiravanja koji su navodno dolazili iz prostora trgovačkog društva u stan podnositeljice, kao i dokumenata koji se odnose na pokušaje da se spriječi svako daljnje takvo uznemiravanje, zlouporabila svoje pravo na pojedinačni zahtjev. Sud također ne smatra da je podnositeljica namjerno uskratila obavijest vezano uz trgovinu, budući da je ta informacija proizlazila iz dokumenata dostupnih Sudu i u svakom slučaju ona nije od središnje važnosti za njezine prigovore, koji se pretežito odnose na uznemiravanje iz bara. Pored toga, ne može se smatrati da je podnositeljica argumentirajući svoj slučaj na bilo koji način zlouporabila svoja prava. Dokumenti koje je podnositeljica dostavila i svi njezini navodi s tim u vezi su dio spora između stranaka vezano uz navodnu povredu prava podnositeljice iz članka 8. Konvencije. Kao takvi, na njih se stranke mogu očitovati i Sud ih može prihvatiti ili odbaciti, ali se sami po sebi ne mogu smatrati zlouporabom prava na pojedinačni zahtjev.

126. Stoga se prigovor Vlade mora odbiti.

3. Nema značajne štete**(a) Tvrdnje stranaka**

127. Vlada ističe da podnositeljica nije pretrpjela nikakvu značajnu štetu zbog navodne buke iz bara, jer se njezina kuća nalazila u blizini prometnice gdje su vozila u svakom slučaju proizvodila buku, kao što je to potvrđeno vještačenjima koja su provedena u postupcima. Stoga bi, čak i u slučaju da se buka iz bara eliminira, i dalje postojala visoka razina buke u stanu podnositeljice.

128. Podnositeljica tvrdi da je tijekom godina bila izložena stalnom uznemiravanju zbog prekomjerne buke i drugih oblika uznemiravanja iz bara. Smatra da je tvrdnja Vlade neprihvatljiva, jer ukazuje da ona nije imala pravo na zaštitu od prekomjerne razine buke iz bara, jer je već bila izložena visokim razinama buke od prometnice. Prema njezinom mišljenju, činjenica da je razina buke od prometnice već bila visoke razine, bila je dodatni argument u prilog tome da je se zaštititi od dodatnog uznemiravanja prekomjernom bukom iz bara.

(b) Ocjena Suda

129. Sud prvenstveno primjećuje da je suština prigovora podnositeljice nedostatak pravilnog reagiranja domaćih tijela na njezine prigovore o razini buke i drugim oblicima uznemiravanja iz bara, a ne opća razina buke tamo gdje podnositeljica živi. Štoviše, ne ocjenjujući u ovome trenutku posebne aspekte dostupnih vještačenja buke, Sud primjećuje da su vještačenja koja su provedena u postupcima uzela u obzir činjenicu da je kuća podnositeljice u blizini prometnice. Ipak, nalazi i mišljenja vještaka od 21. siječnja i 15. ožujka 2008. godine utvrdili su da je buka iz bara prekomjerna i da mjere zaštite od buke u baru nisu bile odgovarajuće (vidi stavke 62.-63. i 69. u prethodnom tekstu).

130. Stoga, uzimajući u obzir navode Vlade, Sud odbija ovaj prigovor.

4. Zaključak

131. Sud smatra da ovaj dio zahtjeva nije očito neosnovan u smislu članka 35. stavka 3.(a) Konvencije. Primjećuje i da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost**1. Tvrđnje stranaka**

132. Podnositeljica navodi da je problem s uznemiravanjem iz prostora trgovačkog društva započeo u kolovozu 2002. godine kada je trgovačko društvo započelo s radovima na obnovi prostora u svojem vlasništvu radi otvaranja bara i trgovine. Njoj nije bilo dozvoljeno sudjelovati u postupku u kojem je trgovačkom društvu izdana lokacijska dozvola za obnovu prostora, niti je imala mogućnost istaknuti prigovore s tim u vezi. Međutim, Upravni sud je prihvatio njezine tvrdnje i vratio predmet na ponovno ispitivanje, ali do danas upravna tijela još uvijek nisu donijela odluku o tome, a bar je još uvijek otvoren. Pored toga, ona nije imala mogućnost sudjelovati u upravnim postupcima u kojima je trgovačkom društvu dano odobrenje za rad bara i trgovine. Vezano uz te postupke također je podnijela tužbu Upravnom sudu, koji je naredio upravnim tijelima da joj omoguće sudjelovanje u postupcima, ali ni to nije bilo od koristi, jer su upravna tijela propustila postupiti u skladu s presudom Upravnoga suda. Upravni sud je potvrdio još nekoliko drugih prigovora koje je podnijela, ali presude Upravnoga suda nisu bile provedene, a postupci pred upravnim tijelima nakon više od deset godina još uvijek su u tijeku. Pokušala je koristiti pravna sredstva pred građanskim sudovima, ali je Općinski sud u Križevcima odbio sve njezine dokazne prijedloge te je konačno utemeljio svoju presudu na nalazu i mišljenju vještaka koji je sadržavao nedostatke, jer mjerenja nisu pravilno izvršena. Pokušala je ukazati na nepravilnosti u vještačenju pozivanjem svjedoka koji su bili prisutni kod vršenja mjerenja,

ali je Općinski sud u Križevcima odbio njezin prijedlog ne navodeći relevantne razloge.

133. Podnositeljica se pozvala na nalaze i mišljenja vještaka od 21. siječnja i 15. ožujka 2008. godine (vidi stavke 62.-63. i 69. u prethodnom tekstu) koji su dokazali da je buka iz bara bila prekomjerna i da je njezina obitelj šest godina živjela u tim uvjetima. Nalaz i mišljenje vještaka od 24. studenog 2008. godine o zvučnoj izolaciji (vidi stavke 48. i 49. u prethodnom tekstu) također je ovo potvrdio. Nije točno da su nakon posljednjeg vještačenja provedene odgovarajuće mjere u cilju unapređenja zvučne izolacije. Ovo je potvrđeno presudom Upravnog suda kojom su ukinuta rješenja upravnih tijela, a kojima je utvrđeno da je trgovačko društvo provelo takva unapređenja. Sve to je rezultiralo izloženosti prekomjernoj buci, glazbi, vikanju, pjevanju, razbijanju stakla i različitim drugim aktivnostima, kao i prijetnjama, uriniranju na javnom mjestu i agresivnom ponašanju gostiju bara, kojima je obitelj bila izložena tijekom godina, što je bio i razlog zbog kojeg je policija intervenirala u brojnim slučajevima. Prekomjerne razine buke kojima je bila izložena podnositeljica i njezina obitelj imali su štetne učinke po njihovu fizičku i mentalnu dobrobit.

134. Vlada smatra da nije bilo miješanja u pravo podnositeljice na poštivanje njezina privatnog života i doma, jer razina buke i druga navodna uznemiravanja nisu dosegla minimalnu razinu ozbiljnosti koja se traži člankom 8. Konvencije. Za razliku od predmeta *Oluić* (citiran u prethodnom tekstu), razina buke u ovom predmetu bila je prekomjerna samo u nekoliko navrata i nije bila dovoljno ozbiljna da otvara pitanje iz članka 8. Vlada prvenstveno ističe da se kuća podnositeljice nalazi blizu prometnice. Štoviše, mjerenja od 5. listopada 2005. godine (vidi stavke 30. i 31. u prethodnom tekstu) pokazala su da razina buke nije prekomjerna i da ne predstavlja opasnost po zdravlje osoba koje žive u susjednim stambenim prostorima. Mjerenja od 21. siječnja 2008. godine (vidi stavke 62. i 63. u prethodnom tekstu) pokazala su da buka tek malo premašuje dozvoljene razine. Točno je da je ovo vještačenje pokazalo kako je dozvoljena razina buke značajno premašena (za 13 i 15 dB) u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvom katu i u stanu u prizemlju, ali to je bio slučaj samo kada su se povlačili stolci, a to se događalo samo povremeno i nije moglo utjecati na bilo koje od prava podnositeljice. Pored toga, mjerenja od ožujka 2008. godine (vidi stavak 69. u prethodnom tekstu), utvrdila su da je razina buke bila prekomjerna noću, ali se to treba razmotriti u kontekstu činjenice da se kuća nalazi u blizini prometnice. Vještačenje od 14. studenog 2008. godine vezano uz zvučnu izolaciju kuće (vidi stavke 48.-49. i 52. u prethodnom tekstu) prvo je utvrdilo da je zvučna izolacija nezadovoljavajuća, ali nakon toga, nakon što je trgovačko društvo izvelo potrebne radove na izolaciji, vještačenjem je utvrđeno da je zvučna izolacija odgovarajuća. Uz to, vještačenje koje je bilo određeno u parnici, potvrdilo je

da buka u stanu podnositeljice nije premašila dopuštene razine te je u tom smislu podnositeljica imala sva procesna jamstva na pošteno suđenje da ospori nalaze. Vlada također ističe da vještačenjima nisu utvrđene prekomjerne razine bilo kojeg drugog oblika imisija koje bi štetno djelovale na stan podnositeljice. Podnositeljica nije tvrdila niti je dokazala da je pretrpjela bilo kakvu štetu po svoje zdravlje ili dobrobit koja bi bila posljedica navodnog uznemiravanja ili da je to štetno utjecalo na neko njezino vlasničko pravo i interese.

135. Nadalje, Vlada smatra da je podnositeljica imala sve mogućnosti sudjelovati u postupcima na lokalnoj razini i da je iskoristila te mogućnosti kako bi uputila velik broj prigovora. Također je podnijela tužbu Upravnom sudu, koji joj je dao dozvolu za sudjelovanje u postupku podnošenja zahtjeva za izdavanje dozvole za rad, iako to nije bilo obvezatno prema relevantnom domaćem pravu. Podnositeljica je aktivno sudjelovala u svim mjerenjima buke koja su provedena u tijeku domaćih postupaka, ali za vrijeme prvih mjerenja buke u 2002. godini (vidi stavak 22 u prethodnom tekstu), ona je izričito odbila mogućnost da se mjerenja izvrše u njezinom stanu. Također je istaknula prigovore zbog različitih vrsta uznemiravanja neugodnim mirisima, ali to je također pravilno ispitano i njezini su prigovori s tim u vezi odbijeni.

2. Ocjena Suda

(a) Opća načela

136. Sud ponavlja da članak 8. Konvencije štiti pravo pojedinca na poštivanje njegovog privatnog i obiteljskog života, njegovog doma i njegovog dopisivanja. Dom će obično biti mjesto, fizički definiran prostor, gdje se odvija privatni i obiteljski život. Pojedinac ima pravo na poštivanje svoga doma, što znači ne samo pravo na konkretni fizički prostor, već i na mirno uživanje tog prostora. Povrede prava na poštivanje doma nisu ograničene samo na konkretne ili fizičke povrede, kao što je neovlašteni ulazak u dom neke osobe, već uključuju i one koje nisu konkretne ili fizičke, poput buke, imisija, neugodnih mirisa ili drugih oblika uznemiravanja. Ozbiljna povreda može dovesti do povrede prava neke osobe na poštivanje njezina doma ako je sprečava u uživanju u udobnosti njenog doma (vidi predmet *Hatton i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 36022/97, stavak 96., ECHR 2003-VIII).

137. Sud nadalje ponavlja da iako ne postoji nikakvo izričito pravo u Konvenciji na čisti i tihi okoliš, kad je neki pojedinac izravno i ozbiljno pogođen bukom ili drugim oblikom onečišćenja, može se pojaviti pitanje temeljem članka 8. Konvencije (vidi predmet *Hatton i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 96.; predmet *López Ostra protiv Španjolske*, presuda od 9. prosinca 1994., Serija A br. 303-C; predmet *Powell i Rayner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 21. veljače 1990., Serija A br.

172., str. 18, stavak 40.; i predmet *Furlepa protiv Poljske* (odl.), br. 62101/00, 18. ožujka 2008.).

138. Iako je cilj članka 8. u biti zaštititi pojedinca od proizvoljnog miješanja javnih vlasti, on može uključiti mjere koje donose te vlasti, a kojima je cilj osigurati poštivanje privatnog života čak i u sferi odnosa između pojedinaca (vidi, između mnogih drugih izvora prava, predmet *Stubbings i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 22. listopada 1996., *Izješća* 1996-IV, str. 1505, stavak 62., i predmet *Surugiu protiv Rumunjske*, br. 48995/99, stavak 59., 20. travnja 2004.). Bez obzira analizirali se predmet u smislu pozitivne obaveze države da poduzme razumne i prikladne mjere kako bi zajamčila prava podnositelja zahtjeva na temelju stavka 1. članka 8., ili u smislu miješanja javne vlasti koje treba biti opravdano u skladu sa stavkom 2., primjenjiva načela su dosta slična. U oba se konteksta treba uzeti u obzir pravična ravnoteža koju treba postići između konkurentnih interesa pojedinca i zajednice kao cjeline. Pored toga, čak i u odnosu na pozitivne obveze koje proistječu iz prvog stavka članka 8., u postizanju tražene ravnoteže ciljevi navedeni u drugome stavku mogu biti od određene važnosti (vidi predmet *Hatton i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 98.).

(b) Primjena ovih načela na ovaj predmet

(i) Je li uznemiravanje bilo toliko da potakne pozitivne obaveze vlasti iz članka 8.

139. Prvo pitanje u svrhu odlučivanja jest je li uznemiravanje doseglo minimalnu razinu ozbiljnosti koja je potrebna da bi ono predstavljalo miješanje u pravo podnositeljice na poštivanje njezina doma i privatnog života. Procjena takvog minimuma je relativna i zavisi o okolnostima slučaja, poput intenziteta i trajanja uznemiravanja, te njegovih fizičkih ili psihičkih učinaka (vidi predmet *Olujić*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 49.).

140. Sud nalazi da je ovaj predmet sličan predmetu *Olujić* (citiran u prethodnom tekstu) u kojem je ispitao prigovore o prekomjernoj razini buke iz bara koji se nalazio u zgradi u kojoj je podnositeljica živjela, te predmetu *Moreno Gómez protiv Španjolske* (br. 4143/02, ECHR 2004-X) u odnosu na prigovore o prekomjernim razinama buke iz noćnih klubova. U prvom se predmetu Sud, na temelju niza nedvosmislenih i neosporenih ispitivanja provedenih tijekom razdoblja od osam godina, uvjerio da je razina buke premašila maksimalne dozvoljene razine na temelju domaćeg prava i mjerodavnih međunarodnih standarda (vidi predmet *Olujić*, citiran u prethodnom tekstu, stavci 52.-63.). Sud je došao do istog zaključka i u predmetu *Moreno Gómez*, u kojem je utvrdio očiglednim da je svakodnevni život podnositelja bio narušen zbog prekomjerne buke iz noćnih klubova tijekom noći, koja se nastavljala tijekom niza godina i time predstavljala povredu članka 8. (vidi predmet *Moreno Gómez*, citiran u prethodnom

tekstu, stavci 58.-60.). Sličan je i predmet *Mileva i drugi protiv Bugarske*, (br. 43449/02 i 21475/04, 25. studeni 2010.), koji je usporediv s ovim predmetom utoliko što je Sud uzeo u obzir navode o prekomjernoj buci iz računalnog kluba koji se nalazio u istoj stambenoj zgradi u kojoj su bili i podnositelji zahtjeva, i to ispod njihovih stanova, čak i bez provođenja ispitivanja buke na domaćoj razini, te je utvrdio da je uznemiravanje koje je pogađalo domove podnositelja i njihove privatne i obiteljske živote doseglo minimalnu razinu ozbiljnosti prema članku 8. Konvencije. Svoja je utvrđenja utemeljio na buci i različitim drugim oblicima uznemiravanja u stambenoj zgradi i okolo nje, koje proizvode osobe koje posjećuju računalni klub (vidi predmet *Mileva i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 97.).

141. U ovome predmetu Sud ne može iz vještačenja određenih u domaćim postupcima izvući jasan zaključak o točnoj razini buke iz bara. Međutim, primjećuje da je nekoliko vještaka napomenulo da je buka u stanu podnositeljice prekoračila dozvoljene razine.

142. U vezi s time Sud primjećuje da su se prva ispitivanja buke u pogledu razine buke i zvučne izolacije u baru provedena u kolovozu 2002. godine po društvu Z. (vidi stavak 22. u prethodnom tekstu). U ovom je vještačenju bilo navedeno da su razina buke i zvučna izolacija u skladu s mjerodavnim domaćim pravom. Ipak, u to vrijeme razina buke nije mjerena u stanu podnositeljice i ovaj je nalaz kasnije osporen mjerenjima buke dana 21. siječnja 2008. (vidi stavke 62. i 63. u prethodnom tekstu) i 15. ožujka 2008. godine (vidi stavak 69. u prethodnom tekstu). U odnosu na napomenu u nalazu i mišljenju vještaka da podnositeljica nije dozvolila mjerenja buke u njezinom stanu, Sud ne vidi razloga da se ne prihvate utvrđenja Ministarstva turizma od 17. rujna 2003. godine i Upravnog suda od 6. rujna 2007. godine, koji su oba utvrdili da podnositeljici nije bilo omogućeno sudjelovanje u postupku (vidi stavak 26. u prethodnom tekstu). Stoga Sud ne može pokloniti dovoljno povjerenja ocjeni iz tog vještačenja.

143. Nalazom i mišljenjem vještaka za buku od 5. listopada 2005. koji je izradilo društvo E., također je utvrđeno da razina buke nije bila prekomjerna. Međutim, ovim se vještačenjem nije mjerila razina buke u stanu podnositeljice te se uzela granica za vanjsku buku prema pravilniku koji se primjenjuje na nekretnine u prostorima koji se pretežito koriste u poslovne svrhe (vidi stavke 30. i 110. u prethodnom tekstu i zonu 4 u Tablici 1 Pravilnika). Prema tome, vještačenjem je utvrđeno da je izmjerena razina buke na parkiralištu i kod ulaza u stan podnositeljice bila 48 dB, te da nije premašila dozvoljenu razinu od 50 dB tijekom noći (vidi stavak 31. u prethodnom tekstu). Međutim, nije jasno na koji je način u nalazu i mišljenju vještaka izveden zaključak da se kuća pretežito koristi u poslovne svrhe, imajući u vidu da je podnositeljica koristila 59,63% površine za stambene potrebe, dok je trgovačko društvo koristilo 40,37% u poslovne svrhe (vidi stavak 7. u prethodnom tekstu). Ovo dovodi do zaključka da se kuća pretežito koristila kao stambena nekretnina i da je maksimalna razina

buke prema pravilniku trebala biti 45 dB (vidi stavak 110. u prethodnom tekstu i zonu 3 u tablici 1 Pravilnika). Ovim pristupom, koji je uzeo u obzir da kuća podnositeljice ulazi u zonu 3 iz tablice 1 Pravilnika, kasnije su se koristila dva vještačenja kojima je mjerena buka (vidi stavke 69. i 82. u prethodnom tekstu). Stoga, da je vještačenjem koje je izradilo društvo E. kuća pravilno smještena u relevantnu zonu, utvrdilo bi se da je izmjerena razina buke od 48 dB zapravo premašila dozvoljenu razinu od 45 dB prema mjerodavnom domaćem pravu i međunarodnim standardima (vidi stavak 114. u prethodnom tekstu).

144. Nalaz i mišljenje vještaka od 2. listopada 2006., čije je provođenje zatraženo od Zavoda tijekom parničnog postupka, oslanjao se na vještačenje društva E. iz prethodnog teksta, te je utvrđeno da buka nije premašila dozvoljene razine (vidi stavak 82. u prethodnom tekstu). Zbog prethodno navedenih razloga vezanih uz nalaz i mišljenje društva E., Sud ozbiljno dvoji glede nalaza Zavoda. Njegova se relevantnost tim više dovodi u pitanje činjenicom da građanski sudovi, ne dajući za to relevantna obrazloženja, nikada nisu pravilno odgovorili na navode podnositeljice i nekoliko svjedoka da su vještaci Zavoda mjerili razinu buke dok su izvori buke u baru bili isključeni (vidi stavke 84. i 88.-89. u prethodnom tekstu). Nadalje, vještak za buku je na ročištu pred Općinskim sudom u Križevcima naveo da nije uzeo u obzir dokumentaciju koja se odnosi na zvučnu izolaciju i da je rad ventilatora klima uređaja u baru smatrao nevažnim s obzirom na mjerenja buke (vidi stavak 85. u prethodnom tekstu), iako je to bio relevantan čimbenik za mjerenja koja je provelo društvo B-I. (vidi stavke 63. i 65. u prethodnom tekstu) i bio je važan čimbenik prema domaćem pravu (vidi stavak 110. u prethodnom tekstu i članak 10. Pravilnika).

145. Dodatna ispitivanja buke provelo je društvo B-I. dana 21. siječnja i 7. ožujka 2008. (vidi stavke 62.-63. i 65. u prethodnom tekstu). Prvim je vještačenjem utvrđeno da je kod pomicanja stolaca po podu bara tijekom dana, razina buke u stanu podnositeljice u prizemlju premašila dozvoljenu razinu za 11 dB, a u dnevnoj sobi stana podnositeljice na prvome katu za 4 dB. Tijekom noći razina buke na ulazu u dnevnu sobu stana podnositeljice na prvom katu premašila je dozvoljenu razinu za 2 dB, dok su svi izvori buke u baru bili uključeni i kada je radio samo ventilator klima uređaja u baru. U dnevnoj sobi razina buke tijekom noći premašila je dozvoljenu razinu za 3 dB dok su svi izvori buke bili uključeni i kod uključenog ventilatora, odnosno za 13 dB kada su stolci pomicali po podu bara. Razina buke u stanu u prizemlju premašila je dozvoljenu razinu za 4 dB, dok su svi izvori buke bili uključeni, odnosno za 16 dB dok su stolci pomicali po podu bara (vidi stavak 63. u prethodnom tekstu). Osim toga, ova mjerenja pokazuju da je razina buke premašila mjerodavne međunarodne standarde za razine buke (vidi stavak 114. u prethodnom tekstu i usporedi s predmetom *Olujić*, citiranim u prethodnom tekstu, stavicima 54.-60.).

Vještačenjem od 7. ožujka 2008. koje je izradilo društvo B-I. i koje se fokusiralo na unapređenja sustava za klimatizaciju u baru, utvrđeno je da razina buke nije prekomjerna; to je također potvrdilo društvo E. (vidi stavke 65. i 66. u prethodnom tekstu). Ipak, budući da ne postoje nikakvi pokazatelji da su do tog trenutka učinjena bilo kakva unapređenja zvučne izolacije poda bara, a zapravo je u studenome 2008. godine utvrđeno da zvučna izolacija nije zadovoljavajuća (vidi stavak 48. u prethodnom tekstu), može se zaključiti da je buka koja se stvarala povlačenjem stolaca po podu bara i dalje bila prekomjerna. Takva buka, imajući u vidu mjeru u kojoj je premašila dozvoljene razine i činjenicu da je takva buka bila svojstvena redovnim aktivnostima gostiju bara, morala je uznemiravati udobnost svakodnevnog života podnositeljice.

146. Strukturu zvučne izolacije ispitalo je društvo EL. dana 24. studenog 2008. godine i 13. veljače 2009. godine (vidi stavke 48. i 52. u prethodnom tekstu). Dok su prva mjerenja, izvršena 24. studenog 2008., pokazala da zvučna izolacija nije odgovarajuća, druga mjerenja od 13. veljače 2009. pokazala su da je zvučna izolacija zadovoljavajuća. Međutim, kasniji nalazi nisu se temeljili ni na kojem standardu zvučne izolacije, budući da oni u to vrijeme nisu postojali (vidi stavak 52. u prethodnom tekstu). Sud stoga ozbiljno dvoji u pogledu relevantnosti ovih nalaza, do kojih se došlo bez relevantnog temelja.

147. Najnovijim vještačenjem koje je izvršilo društvo G-P. i koje je datirano 15. ožujka 2008. godine, utvrđeno je da je razina buke iz bara tijekom noći premašivala dozvoljenu razinu za 5 dB i da nisu provedene mjere zaštite od prekomjerne buke iz bara (vidi stavak 69 u prethodnom tekstu).

148. U svjetlu ovih utvrđenja, Sud posebice ima na umu da je sporna buka dolazila iz bara koji je radio više od 10 godina u zgradi u kojoj podnositeljica živi. Također ne može zanemariti 87 dolazaka policije zbog različitih uznemiravanja od strane gostiju, koji su rezultirali s 42 prijave zbog prekršaja protiv različitih pojedinaca zbog remećenja javnog reda i mira. Ovo je također bilo u fokusu razmatranja saborskog odbora koji je ispitao predmet podnositeljice (vidi stavak 101. u prethodnom tekstu).

149. U svjetlu svega prethodno navedenog, Sud je uvjeren da je uznemiravanje kojim je pogođen dom i privatni život podnositeljice dosegao minimalnu razinu ozbiljnosti koja traži od vlasti da provedu mjere zaštite podnositeljice od takvog uznemiravanja (vidi predmet *Moreno Gómez*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 60., i predmet *Mileva i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 97.).

(ii) Poštivanje članka 8. od strane domaćih vlasti

150. Sud ponavlja da u predmetu koji se odnosi na pitanja okoliša postoje dva aspekta ispitivanja koje Sud može provesti. Prvo, Sud može ocijeniti materijalnu osnovanost odluke domaćih vlasti, kako bi osigurao da

je ta odluka u skladu s člankom 8. Drugo, može proučiti postupak donošenja odluke kako bi osigurao da je dana dovoljna težina interesima pojedinca (vidi predmet *Hatton i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 99.), uzimajući u obzir pozitivne obveze države temeljem članka 8. Konvencije (vidi stavak 138. u prethodnom tekstu).

151. U vezi s procesnim elementom ispitivanja predmeta koji uključuju pitanja okoliša, Sud je dužan razmotriti sve procesne aspekte, uključujući vrstu politike ili odluke o kojoj se radi, mjere u kojoj su mišljenja pojedinaca (uključujući i podnositelja zahtjeva) uzeta u obzir u postupku donošenja odluke te dostupna procesna jamstva (ibid., stavak 104.). Sud stoga prvo mora ispitati je li postupak donošenja odluke bio pošten i je li poklonio dužnu pažnju interesima koji su zajamčeni pojedincu člankom 8. (vidi predmet *Fadeyeva protiv Rusije*, br. 55723/00, stavak 105., ECHR 2005-IV).

152. U tom pogledu Sud primjećuje da unatoč brojnim prigovorima podnositeljice i postupcima pokrenutim na lokalnoj razini pred nadležnim upravnim tijelima, ta tijela nisu donijela odgovarajuće odluke u vezi s time kroz razdoblje duže od deset godina.

153. Sud primjećuje da 2002. godine, na samom početku postupka otvaranja bara i trgovine od strane trgovačkog društva, podnositeljica nije mogla učinkovito sudjelovati u upravnim postupcima u kojima su trgovačkom društvu dana potrebna odobrenja za njegove poslovne aktivnosti (vidi stavak 26. u prethodnom tekstu). Zbog toga je, postupajući po tužbi podnositeljice, Upravni sud je dana 17. prosinca 2009. godine ukinuo rješenja upravnih tijela kojima je odobreno obavljanje te aktivnosti i vratio predmet na ponovno ispitivanje (vidi stavke 40. i 41. u prethodnom tekstu). Međutim, nalog Upravnog suda bio je uzaludan, jer nije učinkovito izvršen te zapravo, prema materijalima dostupnima Sudu, relevantni postupci i dalje traju nakon gotovo četiri godine. Istovremeno nije jasno prema kojem odobrenju za rad bar još uvijek radi, posebice imajući na umu utvrđenja Upravne inspekcije od 24. studenog 2010., koja je primijetila da odobrenje za rad izdano 2005. godine više ne vrijedi (vidi stavak 44. u prethodnom tekstu i usporedi s predmetom *Mileva i drugi*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 99.).

154. Nadalje, zapanjujuće je da je Ministarstvo zdravlja odbilo ispitati prigovore podnositeljice u vezi s mjerenjima zvučne izolacije u njezinoj kući, utvrđujući da nije ovlaštena podnijeti takve prigovore (vidi stavak 55. u prethodnom tekstu). Točno je da je Upravni sud kasnije, dana 6. lipnja 2012. godine, ispravio ovaj propust (vidi stavak 57 u prethodnom tekstu), ali ta je odluka ostala bez učinka, budući da postupci i dalje traju.

155. Sud također primjećuje da unatoč činjenici da su podnositeljica i njezin suprug u svibnju 2005. godine sanitarnom inspektoru uputili prigovore o prekomjernoj buci iz bara (vidi stavak 59. u prethodnom tekstu), službenik je rješenja donio tek nakon tri godine, utvrđujući da

razina buke nije bila prekomjerna (vidi stavak 67. u prethodnom tekstu). Također je uskratio podnositeljici pravo na sudjelovanje u postupku, obrazlažući da ona sudjeluje istovremeno kao stranka u parnici koja se vodi pred Općinskim sudom u Križevcima (vidi stavak 72. u prethodnom tekstu). Oba ova rješenja Upravni sud je ukinuo 22. rujna i 10. studenog 2011. godine (vidi stavke 76. i 77. u prethodnom tekstu), iz razloga jer se prvo temeljilo na oprečnim nalazima i mišljenjima vještaka, a drugo se osnivalo na pogrešnim utvrđenjima sanitarnog inspektora koji podnositeljici nije dozvolio sudjelovanje u postupku. Međutim, po presudama Upravnog suda nikada se nije postupilo, a postupak kod sanitarnog inspektora još uvijek je u tijeku.

156. Prema tome Sud ne može drugo nego suglasiti se s utvrđenjima Upravne inspekcije od 25. listopada i 24. studenog 2010. godine, koja je prigovorila upravnim tijelima zbog dugotrajnosti postupaka, utvrđujući da ti postupci sadrže nedostatke i da su neučinkoviti (vidi stavke 42. i 44. u prethodnom tekstu).

157. S obzirom na parnični postupak koji je podnositeljica pokrenula, Sud je već prethodno primijetio nedostatke u načinu na koji je provedeno vještačenje buke u postupku pred Općinskim sudom u Križevcima (vidi stavak 144. u prethodnom tekstu), što je očigledno bio temeljni razlog za odbijanje tužbe podnositeljice zbog prekomjernih imisija buke (vidi stavak 89. u prethodnom tekstu). Ipak, iako je podnositeljica prigovarala višim domaćim sudovima da nije bila u mogućnosti u postupku učinkovito pobijati nalaz i mišljenje vještaka za buku, Županijski sud u Koprivnici i Ustavni sud Republike Hrvatske nisu ispravili ovaj propust u postupku (vidi stavke 91. i 94. u prethodnom tekstu). Podnositeljica je podnijela svoj zahtjev Sudu dana 29. travnja 2009. godine, nakon što joj je dana 28. studenog 2008. godine dostavljena odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske.

158. Imajući u vidu prigovore Vlade koji su spojeni s odlučivanjem o osnovanosti zahtjeva (vidi stavak 121 u prethodnom tekstu), Sud smatra da su nacionalne vlasti dozvolile da sporna situacija traje dulje od deset godina, kroz koje su različiti postupci pred upravnim tijelima i Upravnom sudu bili u tijeku, čineći time te postupke neučinkovitim. Podnositeljica je također iskoristila relevantna i dostupna pravna sredstva pred građanskim sudovima i podnijela svoj zahtjev Sudu unutar roka od šest mjeseci, nakon što je iscrpila ta pravna sredstva. Sud stoga odbija prethodne prigovore Vlade koji se odnose na neiscrpljivanje domaćih pravnih sredstava i nepoštivanje pravila o šest mjeseci (vidi predmet *Oluić*, citiran u prethodnom tekstu, stavci 36. i 65.).

159. U ovim okolnostima, dozvoljavajući da sporna situacija traje dulje od deset godina bez konačnog rješenja pitanja pred nadležnim lokalnim tijelima, Sud nalazi da je tužena država propustila pristupiti pitanju s dovoljnom pažnjom i pravilno razmotriti sve interese koji su u međusobnom

sukobu, a time i izvršiti svoju pozitivnu obvezu u cilju osiguranja prava podnositeljice na poštivanje njezina doma i njezina privatnog života.

160. U skladu s time, Sud nalazi da je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA br. 1. UZ KONVENCIJU

161. Podnositeljica zahtjeva prigovarala je da joj je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva. Zahtjev temelji na članku 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

162. Vlada je osporila tu tvrdnju.

163. Sud primjećuje da je ovaj zahtjev povezan s onim koji je prethodno ispitan i stoga se isto tako mora proglasiti dopuštenim.

164. S obzirom na utvrđenje u odnosu na članak 8., Sud smatra da nije potrebno ispitati je li u ovome predmetu također došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 (vidi predmet *Oluić*, citiran u prethodnom tekstu, stavak 70.).

III. OSTALE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

165. Podnositeljica je ponovila svoje prigovore, citirajući članak 5. stavak 1. Konvencije.

166. U svjetlu svih materijala koje posjeduje, te u mjeri u kojoj su pitanja koja su predmet prigovora u njegovoj nadležnosti, Sud smatra da ovaj dio zahtjeva ne upućuje na postojanje bilo kakve povrede Konvencije. Slijedi da je ovaj prigovor nedopušten temeljem članka 35. stavka 3. kao očigledno neosnovan i da ga treba odbiti temeljem članka 35. stavka 4. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

167. Člankom 41. Konvencije propisano je:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravičnu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Šteta

168. Podnositeljica potražuje 299,78 eura (EUR) kao naknadu za materijalnu štetu i 15.000 eura (EUR) kao naknadu za nematerijalnu štetu.

169. Vlada osporava zahtjev.

170. Sud ne nalazi nikakvu uzročnu vezu između utvrđene povrede i navodne materijalne štete; stoga odbija ovaj zahtjev. S druge strane, uzimajući u obzir sve okolnosti ovoga predmeta, Sud prihvaća da je podnositeljica pretrpjela nematerijalnu štetu koja ne može biti nadoknađena samo utvrđenjem povrede. Odlučujući na pravičnoj osnovi, Sud podnositeljici dosuđuje iznos od 7.500 eura (EUR) na ime nematerijalne štete, uz sav porez koji bi joj mogao biti zaračunat.

B. Troškovi i izdaci

171. Podnositeljica zahtjeva također potražuje 5.749,50 eura (EUR) na ime troškova i izdataka nastalih pred domaćim sudovima i 1.500 eura (EUR) za troškove i izdatke pred ovim Sudom.

172. Vlada osporava ovaj zahtjev.

173. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj se dokaže da ih je stvarno i neophodno pretrpio i da je njihova visina bila razumna. U ovome predmetu, uzimajući u obzir dokumente koje ima u posjedu i naprijed navedene kriterije, Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 7.249 eura (EUR) na ime troškova i izdataka po svim osnovama.

C. Zatezne kamate

174. Sud smatra primjerenim da se stopa zatezne kamate temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* spojiti razmatranje prigovora Vlade o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava i poštivanju pravila o šest mjeseci s pitanjem osnovanosti zahtjeva i taj prigovor odbija;
2. *Utvrdjuje* da su prigovori temeljem članka 8. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1 dopušteni, a da je preostali dio zahtjeva nedopušten;
3. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 8. Konvencije;
4. *Presuđuje* da nema potrebe ispitati prigovor temeljem članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.
5. *Presuđuje*

(a) da tužena država treba isplatiti podnositeljici, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačna u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u hrvatske kune prema tečaju važećem na dan isplate:

(i) 7.500 EUR (sedam tisuća petsto eura), na ime nematerijalne štete, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljici zahtjeva mogli zaračunati;

(ii) 7.249 EUR (sedam tisuća dvjesto četrdeset devet eura) na ime troškova i izdataka, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljici mogli zaračunati;

(b) da se od protoka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na prethodno spomenute iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna poena;

6. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja za pravičnom naknadom.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 24. travnja 2014. godine, u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Nielsen
Tajnik

Isabelle Berro-Lefèvre
Predsjednica

© Ured zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana.